

Gulbadanbegim - Boburiyzoda Malika

SOBIROV JAMSHIDBEK ZOKIRJON O'G'LI

ANDIJON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

AKADEMIK LITSEYI TARIX FANI O'QITUVCHISI

Annotatsiya: Maqolada buyuk Boburiylar sulolasining vakili, hamda Bobur Mirzoning qizi bo'lmish malika Gulbadanbegimning hayotiy faoliyati, ilmiy salohiyati va noyob aql-farosati hamda davlatni boshqarishdagi qobiliyati, Akbarshohning iltimosiga binoan Gulbadanbegim tomonidan yozilgan "Humoyunnoma" asari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Zahiriddin Muhammad Bobur, Gulbadanbegim, Mohim Begim, Akbarshoh, Humoyunshoh, Humoyunnoma.

Hindiston diyorida XVI asrning birinchi yarmida vujudga kelgan Boburiylar imperiyasi shubhasiz jahon tarixidagi buyuk va katta imperiyalardan hisoblanadi. Bu davlat va sulola asoschisi Zahiriddin Muhammad Bobur ekanligi hech kimga sir emas. Quyida aynan shu sulolaning yetuk malikalaridan biri bo'lmish Gulbadan begim haqida so'z yuritamiz. Gulbadan begim Zahiriddin Muhammad Boburning voqeanoma asariga nom bergan insondir. Gulbadanbegim Bobur Mirzoning uchinchi qizi bo'lib, onasining ismi Dildorbegim edi. U 1523-yilda Kobulda tug'ilgan. Malika otasi Bobur Mirzo farmoniga ko'ra katta onasi Mohim Begim qo'lida tarbiyalanadi.

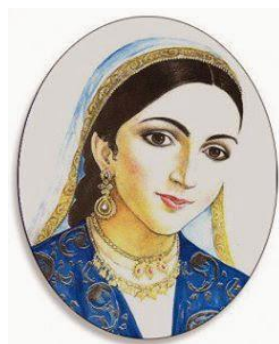
Boburshoh saroyida shahzoda va malikalarni tarbiyalash masalasiga alohida e'tibor qaratilgan. Saroy maktabida o'g'il va qiz bolalar birgalikda ta'lim olishgan. Ular iste'dodli

mudarrislar hamda otinoyilardan saboq olib, turli mashgʻulotlar bilan shugʻullanganlar — masalan, chavandozlik va chavgon oʻynash. Gulbadanbegimning ham yoshligidan ilm-maʼrifatli boʻlib voyaga yetishiga eʼtibor berilgan boʻlib, uning tarbiyasi saroy bosh bekasi Mohimbegim zimmasiga yuklangan. Shuningdek, saroyning mahoratli qissaxoni, Sarvqand ismli goʻzal ayol, ertaklar, afsonalar, rivoyatlar va xalq qoʻshiqlarini zavq bilan soʻzlab bergan.

Gulbadanbegim oʻtkir zehn, teran farosat, tadbirkorlik va betakror aql-idrok egasi sifatida oʻz davrining bilimdon va ziyoli ayollaridan biriga aylandi. U turmushga chiqqanidan soʻng ham akasi Humoyunshoh saroyida eng ishonchli maslahatgoʻyi boʻlib qolgan, davlat ishlarini yuritishda faol yordam bergan. Shuningdek, u yirik diplomatik vazifalarda qatnashib, murakkab masalalarni hal qilishda oqilona fikr va maslahatlari bilan katta hissa qoʻshgan.

Humoyunshoh hayotining quvgʻinda, qiyinchilikda kechgan kezlarida ham uning sodiq hamrohi, hamdardi va maslakdoshi boʻlib qolaverdi. 1556-yilda Humoyunshohning tasodifiy oʻlimidan soʻng yosh shahzoda Akbar Mirzo taxtga chiqqanidan keyin ham podshohning onasi Hamidabonu Begim bilan bir qatorda yosh podshohning maslahatgoʻyi va maslakdoshi mavqeida boʻlib, saroy aʼyonlari orasida katta hurmat va ehtiromga sazovor boʻldi. [1.52]

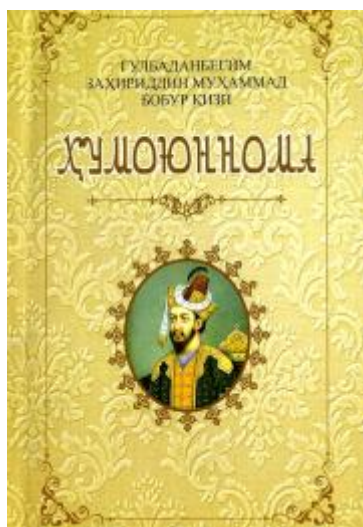
GULBADANBEGIM

Gulbadanbegim o‘z davrining eng bilimdon, oqila va dono ayollaridan biri bo‘lgan. Jiyani, podshoh Jaloliddin Akbar, unga: “Firdavsmakon va jannat ashyon hazrat haqidagi bilgan voqealaringizni yozing”, — degan iltimos bildirganidan so‘ng, u mashhur va qimmatli “Humoyunnoma” asarini yaratdi. Ushbu asar Bobur Mirzo hamda Humoyun Mirzoning hayoti va sarguzashtlarini qisqa, ammo mazmunli tarzda bayon etib, mohiyatan “Boburnoma”ning mantiqiy davomi sanaladi. “Humoyunnoma”ning ahamiyati shundaki, unda “Boburnoma”da tilga olingan ayrim voqealarning asl sabab va sharoitlari kengroq yoritilgan. Afsuski, asarning yakuniy qismi o‘sha davrning notinch yillarida yo‘qolib ketgan.

Asarda muallif Boburning fe‘l-atvori, qarindoshlariga bo‘lgan munosabati, umrining oxirgi yillaridagi muhim siyosiy voqealar, xastaligi va vafoti tafsiloti hamda Humoyunshohning 1555-yilgacha davom etgan hukmronligi davrida yuz bergan voqealar bayon qilingan. Bobur va Humoyinning shaxsiy hayoti, Humoyinning o‘z ukalariga munosabati va har ikkala hukmdorning oiladagi munosabatlari va ularning hayotidagi ayrim lavhalarga taaluqli muhim ma‘lumotlar bu asarning mag‘zini tashkil etgan. [2.270]

“Humoyunnoma” asosan ikki hukmdorning oilaviy hayotiga oid voqealarni yoritgani sababli, siyosiy jihatdan unchalik katta ahamiyat kasb etmaydi. Yana shuni ta’kidlash joizki, asar Gulbadanbegimning keksalik davrida yozilgan bo‘lib, unda asosan muallif xotirasida saqlanib qolgan voqealar bayon etilgan. Shunga qaramay, kitobdan Humoyun hukmronligi davriga oid qimmatli ma‘lumotlarni topish mumkin. Asar tili nihoyatda ta’sirchan bo‘lgani uchun u muhim adabiy manbalardan biri sifatida qadrlanadi. Uning asl qo‘lyozmasi boshqa noyob asarlar qatorida Britaniya muzeyida saqlanmoqda. “Humoyunnoma” tarix, geografiya, etnografiya, til va adabiyotga qiziquvchilar uchun bebaho manba hisoblanadi.

HUMOYUNNOMA

“Akbarнома” muallifining yozishiga qaraganda, 1575-yilda Gulbadanbegim Makka ziyoratiga ketadi va 1582-yilda ko‘p qiyinchiliklar bilan ziyoratgohdan qaytib keladi. Gulbadanbegim 1603-yilda 80 yoshida vafot etadi. Akbar podshoh uni katta hurmat bilan dafn etadi. “Akbarнома” muallifi Abul Fazlning yozishicha, Akbar podshohning o‘zi o‘g‘il sifatida uning tobutini ko‘tarib, dafn marosimida o‘gillik vazifasini e‘timomiga yetkazadi. [3.31]

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G‘ofurjon Sotimov, Boburiyodalari. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2003. 52-bet.
2. G‘ofurjon Sotimov, Markaziy Osiyo va Hindiston tarixda Boburiylar davri. – Toshkent: G‘ofur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2008. 270-bet.
3. Turg‘un Fayziyev, Zahiriddin Muhammad Bobur va uning avlodlari. – Toshkent: Yozuvchi, 1996. 31-bet.